

Spor etter fisk, datamaskiner, ord og tid

Thomas Hylland Eriksen

I et par-tre år har jeg skrevet en månedlig spalte i *Magasinet*, Dagbladets lørdagsbilag. Tanken bak spalten er at samfunnsvitere skal bruke sine fagkunnskaper på andre måter enn de er vant til. Ideen er ... glimrende. Sjangeren er mini-essayet. Maksimumslengde er 5000 tegn. Det er vanskeligere å skrive kort enn langt, og jeg bruker nesten alltid like lang tid på å stryke som på å skrive. Her er noen spor. Jeg husker ikke nøyaktig når de stod på trykk, og derfor er listen alfabetisk og ikke kronologisk. Mer kommer når jeg får ryddet i harddiskene mine.

Oktober 2007
THE

Turisme som livsstil

Når ingenting annet nytter, satser myndighetene på turisme, og ofte går det tålelig bra.

Alt fra rorbuer til byslummer kan selges til turister i dette merkelige

overflodssamfunnet, hvor overfloden forlengst har begynt å flyte over.

Du kan ikke nekte for at du har lagt merke til dem tidligere, men det er først nå du oppdager at du har det. Når du tenker deg om, har du sett dem overalt hvor du har reist de siste årene -- Hong Kong, Marbella, Sydney, Nairobi, Kypros... og nå ser du dem altså i Içmeler, en liten badeby på den tyrkiske sørvestkysten, der Egeerhavet smelter inn i Middelhavet.

Du hadde ikke ventet det, da ville du kanskje ha vurdert å reise et annet sted denne sensommeren. Men de er her også, og det er blitt flere av dem. Hva i alle dager, tenker du, er det som får en engelsk kvinne i førtiårene til å reise til Tyrkia for så å kle på seg drakten til fotballaget Liverpool og sette seg på en pub ved navn King's Arms for å drikke halvliterer mens hun ser en direktesendt kamp med favorittlaget på flatskjerm?

Jo, de er blitt flere, mange flere. Tidligere visste man hvor de befant seg. Utenfor øyriket hadde de en håndfull oversjøiske vannhull, for det meste i Spania. Nå er de nesten overalt. De mest synlige er mennene. Noen av dem er storvokste og overvektige, og de viser mye hud og hår der de sitter i bar, tatovert overkropp, drikker øl og ser fotball på tv.

Først vemmes du over dem, dernest vemmes du over din egen vemmelse. For det er selvfølgelig ikke bare den britiske arbeiderklassen som plutselig er overalt. Det er også sånne som deg. Det vrimler av bokklubbmedlemmer og Dagblad-lesere, med og uten universitetsutdannelse, på verdens strender -- fra Acapulco til Bondi Beach -- hele året, skjønt foreløpig mest i de faste feriene. Der ligger de side om side med revisorer fra Groningen, bibliotekarer fra Göttingen, studenter fra Helsingfors, selgere fra Haugesund, og alle forsøker å lese den samme boken av Dan Brown oversatt til sitt morsmål, mens svetten siler, sanden klør og solen steker.

Denne innsikten gir deg et øyeblikk lyst til å hyle, men i stedet går du en tur oppover i byen, i et forsøk på å komme bort fra de engelske pubene og de transnasjonale karaokebarene. Det er nytteløst. Byen består nemlig ikke av annet.

Når et samfunn ikke lenger har noe å leve av -- fisket er tørket ut, jordbruket er utkonkurrert, hjørnestensbedriften er nedlagt -- bestemmer myndighetene seg i ni av ti tilfeller for å "satse på turisme". Det skjer overalt, selv i kalde land hvor maten er dyr og dårlig, kulturlivet kjedelig og lokalbefolkningen reservert på grensen til det uforskammede. (Det er selvfølgelig Sibir jeg har i tankene.) Ingen annen legitim økonomisk sektor har vokst raskere i verden de siste tiårene. Skal man til en uberørt strand, må man nå oppsøke et naturreservat. Har man lyst til å reise til et sted som ikke har vært beskrevet ihjel av Lonely Planet, skal man helst dra til Bagdad.

Omsetningen i den globale turismebransjen måles i trillioner dollar. For noen år siden gikk turismeinntektene til Lofoten for første gang forbi inntektene fra fiskeriene. Fiskeværene er hastig ominnredet til museer, orbuene til rorbuhoteller, fiskemottakene til cappuccinokafeer.

I fattige sørafrikanske townships er en av de viktigste inntektskildene "cultural tourism". Den går ut på at en busslast nysgjerrige idealister fra nord kjøres inn i den skumle ghettoen, får se seg omkring under trygge omstendigheter, og avslutningsvis inviteres til

et autentisk hjem på en kopp te og et glass brus, og kanskje noen gripende historier fra apartheid-tiden. Ingen sier noe, men alle vet at taksometeret går mens de sitter der.

Når strendene allerede er besatt og verdens middelklasse sakte fylles opp av mennesker som har ""been there, seen that"□, blir det både nødvendig og mulig for bransjen å pakke inn nye typer opplevelser som turisme -- av og til på selvmotsigende måter ("Reis til Langtvekkistan, et samfunn velsignet fritt for turister"□). Da har vi beveget oss langt fra de øldrikkende fotballsupporterne i Içmeler, men grammatikken er felles, det er turismens globale grammatikk.

Når tilstrekkelig mange nisjer og hulrom gradvis blir fylt av turisme -- elvepadling i Argentina, bondegårdsferie i Albania -- vil noen stille seg spørsmålet om det er nødvendig overhodet å forflytte seg for å være turist. At det går an å være turist i eget land vet alle, men hva med å være turist i sin egen by -- ja, hvorfor ikke i sitt eget nabolag?

Tro om ikke dette har vært en ubevisst tanke bak urbane utviklingsprosjekter av typen Aker Brygge, som verden har sett mange av de siste årene? Der kan du, foruten japansk mat og amerikanske aviser, se Liverpools siste kamp på storskjerm mens du drikker engelsk bitter. Og om du rusler litt oppover i byen, finner du en irsk pub med bilder av Beckett på veggene, felemusikk i høyttalerne og stout på fatene. Puben er av den typen som er blitt så populær overalt i verden at det faktisk går rykter om at den første snart skal åpne i Dublin.